ren, die het meest volledig en omvattend deze richting in leven en werk heeft afgebeeld en bij meer dan één schrijver heeft bijgedragen tot diens vorming als stylist. Een prozaist der prozaisten. Bij „fijne" schrijvers denk ik b.v. aan Aart van der Leeuw, bij „oorspronkelijke" aan Paul van Ostayen en bij „zuivere lyrici" aan het beste uit de productie der laatste jaren, ook van onze zijde, dat door zijn ietwat eenzijdig-lyrisch karakter toch niet de belangstelling trekt, die het verdient.

Er zijn ook onbewezen, en kleine talenten, waarbij van een verhouding tusschen schrijver en publiek geen sprake is. Ook hierin zit iets scheefs. Want het moge waar zijn, dat een talent zich eerst moet bewijzen, de vraag is gewettigd: wanneer kan dat bewijs geacht worden te zijn geleverd? Er zijn maar weinig critici, die waarlijk oog hebben voor talent, dat zich nog niet of nauwelijks heeft geopenbaard. De litteraire critici zijn doorgaans te weinig onbevangen, soms ook te beperkt, om de mogelijkheden en beloften op te merken. Zij hebben een te bepaalde voorstelling van hoe het proza en de verzen ongeveer zouden moeten of kunnen zijn en laten zich daarbij onbewust leiden door recente, befaamde voorbeelden in binnen- of buitenland. Zelfs over „oorspronkelijkheid" en „apartheid" heeft men zoo zijn vooropgezette verwachtingen.

Ook de kleine talenten zijn geen vergissingen Gods. Maar wie peilt de stille tragiek van deze levens, die toch ook recht hebben op een eerlijke plaats? Vaak is hier het nageslacht rechtvaardiger dan de tijdgenoot.

Wanneer de algemeene constellatie in het litteraire leven een zoodanige zou zijn, dat ieder zijn plaats had, ook het kleine talent, dan zou dit laatste minder in de verleiding komen grooteren na te volgen of zich voor grooter uit te geven. Revolutie en romantiek heeft ook hier veel verhoudingen scheefgetrokken. Onder den invloed daarvan is een opvatting van het kunstenaarschap ontstaan, die naast het groote eigenlijk alleen het aparte kan waardeeren en de kracht mist tot het opbouwen van een levende traditie.

Zij, die er komen.

Hoe moet men schrijven om te slagen? Niemand, die het zeggen kan, voor het slagen een voldongen feit is. In dit verband is de Proloog van Goethe's „Faust" altijd weer zoo interessant. „Die Masse könnt ihr nur durch Masse zwingen", „Wer vieles bringt, wird manchem etwas bringen" en „Gebt ihr ein Stück, so gebt es gleich in Stücken", heet het daar; bedwing de velen met het vele; wie veel brengt, brengt licht voor ieder wat; zoo ge een stuk geeft, geef het in stukken. Maar dit is toch meer geestig dan afdoende. In het algemeen kan men natuurlijk wel zeggen, dat het boek, dat er „in gaat", op een zeker moment blijkt te hebben weergegeven wat er in de harten leeft, of een geestelijke situatie te hebben uitgebeeld, waarin de menschen zichzelf terugvinden. Zoo heb ik b.v. altijd gedacht, dat Remarque zijn succes aan twee dingen heeft te danken: ten eerste aan het feit, dat hij met zijn boek kwam op een oogenblik, dat de oorlog juist lang genoeg geleden was om voor het eerst als historie te worden gezien, een moment, dat nooit meer terugkomt en voordien nog niet mogelijk was; ten tweede hieraan, dat hij in zijn hoofdfiguur het typisch-middelmatige product van de geestesgesteldheid van zijn generatie in die dagen heeft geteekend. Dat dit geen berekening van Remarque was, blijkt wel uit den onbevangen toon van het boek („Im Westen nichts Neues"), die in het tweede werk („Der Weg zurück") niet meer geheel zuiver is. Neen, dit schrijven van „Im Westen nichts Neues", juist op dien tijd, juist op die wijze, was een instinctHandeling, even spontaan als een kreet, die zich uit een volksmenigte losmaakt.

Het spreekt overigens vanzelf, dat men er zich op kan spitsen, den smaak van het publiek in het gevlij te komen. Maar wie daarin werkelijk slâgen, kunnen beter; het zijn dikwijls groote, maar weinig consciëntieuze talenten, die consessies doen aan het publiek, maar hun aanleg ook zelfs zoo niet kunnen verloochenen.

De roeping tot lezer.

Persoon en werk van een auteur van eenig formaat vereenigen zich tot een „naam", die niet alleen „klank" heeft, maar ook inhoud en kracht. In die beteekenis gebruikte b.v. „De Schoolmeester" het woord „naam", toen hij dichtte:

„Geen grafschrift zoo rijk,
Als Uw naam: Bilderdijk."

Zoo schreef Dirk Coster bij de oprichting van „De Stem" den naam „Dostojewski" in den gevel.

Merkwaardig is het, dat zulke litteraire „namen" beslag leggen, soms nog na eeuwen, ook op hen, die van leven en werk van de betrokkenen niet zooveel afweten.

Doch er zijn niet enkel namen van schrijvers, er zijn ook namen van lezers. Om bij Nederland te blijven: Erasmus, of, in lagere regionen, Busken Huet, Dirk Coster. Ze zijn lezers, voorlezers, uitlezers en samenlezers, of ze nu een bloemlezing-met-inleiding uitgeven of een bibliotheek van op de oudheid geïnspireerde werken voortbrengen. Hun inspiratie tot schrijven is kennelijk aan lectuur ontstoken; ze ontvonken niet aan het leven, maar aan het boek. Het is van belang, ook de roeping tot lezer te erkennen en de taak van den lezer in den ruimsten zin van het woord juist te onderkennen. Anders wordt de verhouding van schrijver tot lezer licht scheef getrokken. Ja, het wil me voorkomen, dat in de afbakening van de rechte verhouding hier een essentieël punt is aangeraakt, dat voor het welwezen van het litteraire leven van beteekenis is. De roeping tot schrijver staat al zoo lang vast, maar over de roeping tot lezer is minder gezegd. En zij hebben juist zoo'n prachtige taak voor de receptieve zijde van het litteraire leven. Er zou al veel gewonnen zijn, indien men publiekelijk zichzelf voor „lezer" uitgaf, in plaats van „criticus", of „essayist". Iedereen schrijft wel eens een rekening, of een brief, maar schrijver heet toch speciaal de dichter of prozaïst. Zoo behoeft er niets kleinerends in den naam lezer te liggen. En het werk wordt eerlijk aangediend: de schrijver zegt: ik geef het leven weer; de lezer zegt: ik geef het gelezene weer. Wie die taak van lezer durft zien en aanvaarden, die heeft kans daarin „groot" te worden en zoo kunnen lezers van naam in den chaos van publieken orde scheppen; het lezen leeren beoefenen als een kunst.

Onlangs las ik de hypothese van een Fransch schrijver, dat het menschelijk gelaat, in zijn ongelijke linker- en rechterhelft, onderscheidenlijk de sociale en de individueele zijde van den persoon in kwestie tot uitdrukking brengt. In dien gedachtengang doordenkend, is het „gelaat" van litterair Nederland zoo, dat de schrijvers de trekken van de rechterhelft bepalen; de lezers die van de linkerhelft. Zulk een beeld, hoe onjuist ook in menig opzicht, toont overigens zoo mooi aan, dat beide functies, schrijven en lezen, hun eigen „arbeidsveld" hebben en tezamen culmineeren in den totaal-aanblik van het gelaat, waarin niet een doode evenredigheid heerscht, maar een rijk en onderscheiden leven.

Opzettelijke organisatie.

In hoever kan opzettelijke organisatie voor het litteraire leven van beteekenis zijn? Indien de Christelijke auteurs, verbonden tot een Christelijken auteurskring, met elkaar aan de benaming „Christelijk auteur" een praegnanten inhoud geven en een klank meedeelen, die tot over het eigen erf draagt. Indien de Christelijke essayistenkring een nieuw lezerstype helpt vormen, waarvoor het de moeite waard is te schrijven. Indien het Verbond van Christelijk-letterkundige kringen in Nederland de komende krachten voor beide gebieden weet te vinden en te leiden.

Zoo kunnen de namen der individueele auteurs met elkaar tot nieuwe naamvorming aanleiding geven. En de lezers geven als geheel een klank van zich af, waarin de schrijver een antwoord hoort. En ten slotte verliezen beide namen, die van schrijver en die van lezer, zich in elkaar en worden tot één naam: noem het letterkundig leven, noem het de generatie van het jaar zooveel. Of liever, noem het Holland.

In vroeger tijden hebben werelden van gedachten zich tot één naam samengebald: Athene, Byzantium, Florence. Kan geloofsgehoorzaamheid van Christusjongeren hier geen nieuwen klank meer aan den naam Holland verleenen? Vrees niet, geloof slechts.

Rotterdam. C. RIJNSDORP.

ZIELKUNDE

Repliek.

VI.

Veroordeelde Christologie. VI. (Slot.)

In het laatste art. van Prof. W. („De Reformatie" van

POPULAIR-WETEN-SCHAPPELIJKE SCHETSEN

Het Lam Gods.

In den nacht, waarin de engel des verderfs de eerstgeboorte van Egypteland aantastte ten doode toe, werd in Israël de heerlijkheid der verlossende genade openbaar. „Er was een groot geschrei in Egypteland. En er was geen huis, waarin niet een doode was". In Israël daarentegen kermen de dieren niet in doodsnood en klaagvrouwen heffen er hun stem niet op. Daar komen de mannen uit de veestallen met het blij bericht, dat alles nog goed is; moeders nemen hun kinderen op schoot en lachen met de vreugde van verlosten; een vader valt zijn oudsten jongen om den hals.

Maar midden in de emotie komt het lam op tafel, dat vader met veel zorg geslacht heeft; en ieder denkt aan 't bloed des lams, dat aan de posten van de deuren is gestreken. Inderhaast wordt dan de maaltijd van het lam gebruikt... en de kinderen Israëls trekken uit het diensthuis.

Dat was het eerste Pascha; toen werden de eerste lammeren geslacht. —

Zoo voor en na, al naar de ritueele trouw van 't volk en van zijn leiders, werd dit eerste Pascha herdacht; het bloed van Paaschlammetjes werd menigmaal gestort nog. En telkens was het teeken van de verlossing uit Egypte. Van het koninkrijk der genade, dat de koninkrijken der wereld toen aan zich onderworpen had.

Maar ach, dat volk van God, dat uit Egypte was bevrijd, was een zondig volk. Het vermeerderde de schuld alle dagen. De vleeschpotten van Egypte verlokten het reeds in de woestijn tot murmureering. De moeiten van den verdelgingsstrijd tegen de Kanaänieten nam het veel te licht. Tenslotte ging het in zijn lateren koningstijd bondgenootschappen met Egypte overwegen en sluiten. Het bloed van 't lam van Pascha — dat lang niet alle jaren werd gestort ook — sprak niet meer. Het was ook maar het bloed van dieren.

Tenslotte raakte het volk om zijn zonden in de macht van Babel. Weer moest God opstaan ter verlossing. Tevoren deed Hij troostend profeteeren tot de ballingen van een Man, Zijn Knecht, die de verlossing bewerken zou, niet meer uit de diensthuizen van Egypte en van Babel, maar uit het slavenhuis der zonde. Mijn Knecht, de Rechtvaardige, zal velen rechtvaardig maken, want Hij zal hun ongerechtigheden dragen. (Jes. 53).

Toen kwam er sprake van een ander Lam, dan dat van 't Pascha in Egypteland. „Hij was mishandeld, maar hij liet zich vernederen en deed Zijn mond niet open; als een lam, dat ter slachting geleid wordt.... (vert. Ridderbos).

* * *

Dit is dan, heel in 't kort, de geschiedenis der oudtestamentische openbaring van het Lam Gods.[1]) Als alle openbaring van het oud verbond, vindt ook zij haar voltooiing in het Nieuwe Testament. Reeds Johannes de Dooper spreekt van deze voltooiing.

Hij heeft gepredikt van het fel gericht, dat komt te samen met het koninkrijk van God, dat nu nabij is. Weer maken de engelen des verderfs zich op. Doch dan ziet hij Jezus tot zich komen. „Zie, het Lam Gods".

Het is de vraag, aan welk onderdeel der geschiedenis der openbaring de Dooper het allereerst en het allermeest wel heeft gedacht, toen hij den Christus en Zijn werk aldus verkondigde. Voor wie gelooven aan den Heiligen Geest, die in de openbaring van het O. T. den Christus profeteeren deed in almaar scherper wordende trekken; die ook Johannes vervulde en hem Zijn woorden ingaf, ligt het voor de hand, den Dooper hier te hooren herinneren aan Jesaja 53 allereerst.

Deze overweging wordt dan nog gesteund door het in rekening brengen van het feit, dat de taal van den Dooper het Arameesch was. In deze taal nu is een woord, dat twee beteekenissen heeft, zoowel die van knaap of knecht (denk aan ons schild-knaap), als die van lam.[2]) Sprekend dus in zijn en zijner hoorders moedertaal, noemde de Dooper ter aanduiding van den Christus een woord, dat in elk geval herinnerde aan Jesaja 53; dat duidelijk sprak van den knecht des Heeren. Let men er voorts nog op, dat Johannes als het werk van Christus toen tevens aangaf, dat Hij de zonde der wereld wegneemt, of draagt,[3]) dan is ook hierin zoo duidelijke aanknooping aan Jesaja's profetie, dat hij onze ongerechtigheden dragen zal (53:11), dat wel met zekerheid gezegd kan worden, dat de nieuwtestamentische openbaring hier niet de aanvangen, doch de voortzetting der oudtestamentische nader concreet maakt.

Dit laatste wil evenwel niet zeggen, dat Johannes' woord niet eveneens hier op vervulling doelt der openbaring van het Paaschlam van Ex. 12. Het kan wel zeer goed zijn, dat juist de nadere typeering van Christus als het Lam van God een tegenstelling bedoelt te geven met het lam van Mozes of van Israël. Een dergelijke tegenstelling heeft Christus althans later eens voor de aandacht van Zijn hoorders geroepen. Hij sprak toen van zichzelf als van het Brood van God; het is dat Brood, hetwelk God rechtstreeks geeft in tegenstelling met het voedsel, dat de mensch door arbeid zich gewint en met het brood, dat in de woestijn door bemiddeling van Mozes eens gegeven werd, het Manna (Joh. 6:31—33). In gelijken zin kan Christus heeten het Lam van God. Hij is te vergelijken dan met het Lam van Israël, dat bij den uittocht werd geslacht; doch staat in zoover met dat Lam toch weer in tegenstelling, dat Hij direct van God gegeven wordt en dat Zijn bloed daarom van beter dingen spreekt dan dat van het Egyptisch lam.

De tegenstelling mag dan in dit verband niet

30 Nov. '34), komt een brief voor, door Prof. W. ontvangen. Prof. W. verklaart, dat de geciteerde inhoud volkomen juist zijn standpunt weergeeft (met uitzondering van 't gebruik van 't woord persoonlijkheid voor persoon).

Welnu, we mogen dat dus als een korte inhoud van Prof. W.'s *meening* zien. En dan geeft het ons aanleiding nog enkele dingen heel in 't kort aan te duiden.

a. „In de Anthropologie ontstaat de menschelijke natuur volledig (naar de oude opvatting: lichaam, lager en hooger zieleleven). Wacht even: dat is de *meening* van Prof. W. niet. Ja — zeker er zijn gelijke woorden!

Maar: naar de oude opvatting bestaat de menschelijke natuur niet uit lichaam, lager en hooger zieleleven, maar uit lichaam en **onsterfelijke ziel** A).

b. Dat lager en hooger zieleleven — wat is dat? Er moet toch óf een drager van eigenschappen (hier ook hoogere „geestelijke" eigenschappen) zijn — dan is Prof. W. toch trichotomist óf er kan — ondanks het activeeringsprincipe toch t.o.v. het zieleleven gesproken worden van een psychologie zonder ziel. Want dat hoogere zieleleven — wat is dat? B) Indien Prof. W. meent dit door het activeeringsprincipe en dan door het geestelijk worden C) van het psycho-somatisch totaal door de verbinding met het ik te kunnen verklaren — dan loopt Prof. W. vast — afgedacht van andere psychologische bezwaren, met de naturen van Christus.

c. „In de Christologie is de geheele menschelijke natuur volledig (lichaam, lager en hooger zieleleven) uit Maria;"...

Ja maar een hooger zieleleven zonder ziel, zonder onsterfelijke menschelijke ziel...

Dit slot-artikel van Prof. W. noopt ons tot nog enkele opmerkingen.

Prof. W. zegt: „Waarom handhaaft men toch een Anthropologie, die slechts steun vindt in de Schrift, wanneer men die Schrift exegetiseert tegen de Gereformeerde exegese in". Zie zoo daar kunnen Kuyper, Bavinck, Hoekstra enz. enz. het mee doen. Ook Prof. Vollenhoven exegetiseert al zoo ongeveer niet Gereformeerd... D).

Wie volgt?

Nog een opmerking.

Prof. W. eindigt zijn artikelenreeks met dezen zin: „Mijn broeder, deze zinnen zou ik, als ze op zichzelf stonden en als ze geen verband hadden, niet hebben gezegd".

We hebben reeds er op gewezen in een vroeger artikel, dat Prof. W. wezenlijk niets terugneemt. Want wat hij in dezen laatsten zin zegt, zegt iedere schrijver, ook als hij het woord broeder niet gebruikt. Het is mogelijk elken zin uit zijn verband te rukken. En heel veel uit zijn verband gerukte zinnen zouden wij los van het verband niet zeggen.

Maar — Prof. W. weet natuurlijk wel wat hij geschreven heeft.

Van zijn stellingen — dat zijn dus niet „uit verband gerukte, losse zinnen", neemt hij niets terug.

Zoo?!

In 1930 nam Prof. W. een uitspraak over van Greijdanus. En Prof. W. poneerde deze overgenomen uitspraak als zijn stelling.

Ze luidde:

„De Gereformeerde psychologische beschouwing moet een Anthropologie opbouwen, die gebaseerd is op de Christologie."

En hij voegde er direct een tweede stelling aan toe: „De Christologie maakt dat mogelijk".

In 1934 schrijft Prof. W.:

„Trouwens het is onjuist om te zeggen, dat wij van uit Christus onze zielkunde of onze Anthropologie zouden willen opstellen."

Prof. W. neemt geen stelling terug E).

We willen echter niet eindigen zonder een woord van erkentelijkheid.

Wij stellen het op zeer hoogen prijs, dat Prof. W. dit probleem aan de orde heeft gesteld. En hij zegt zeker ook zeer hartenswaardige dingen F).

Als Prof. W. er op wijst, dat er veelszins onderscheid is in de uitspraken, die we vinden over zielkundige problemen in de locus over Christus en in die over den mensch, beamen we dit ten volle G).

Het is zijn verdienste, dat op deze dingen gewezen is. Dat voor deze punten belangstelling is gewekt H).

H. S.

Naschrift.

A) Ds Steen heeft volkomen gelijk. En toch heeft de schrijver van den brief in „De Reformatie" van 30 November ook gelijk. Het is alleen maar vreemd, dat Ds Steen niet begrijpt, dat beide uitdrukkingen juist kunnen zijn. De schrijver van den brief bedoelde natuurlijk naar een formuleering te zoeken, waarbij hij den nadruk kon leggen op de twee zijden, die er bij de oudere opvatting steeds aan het leven van de ééne ziel waren geconstateerd.

B) Ds Steen moet dit *maar eens nalezen* in verschillende boeken, die, ofschoon door „bevoegde" hand geschreven, de onderscheiding tusschen het hoogere en het lagere ziele-leven handhaven. Deze onderscheiding toch komt herhaaldelijk voor bij Bavinck en Geesink en de *facto* ook bij Hoekstra. Zij is dus werkelijk niet door mij ingevoerd, noch door den bewusten briefschrijver.

C) Dat de uitdrukking „geestelijk worden" hier door Ds Steen fout gebruikt wordt, komt, omdat hij (zie vorig artikel) de uitdrukking „geest worden" verkeerd interpreteert.

D) wat is dit toch eigenlijk een wonderlijke repliek, een repliek van exclamaties. Wat bewijst dit nu alles?

Maar het dwaze in deze exclamaties wordt nog duidelijker, wanneer wij bedenken, dat ik geen letter zelfstandig heb geëxegetiseerd. Ik stel mij altijd op het standpunt, dat ieder vakman zich moet houden bij zijn eigen vak. Daarom controleer ik gaarne de exegese van den psycholoog of philosoof, door middel van hetgeen exegeten zeggen. En Ds Steen, die kennis heeft kunnen nemen van alles wat ik schreef, moest bedenken, dat hij niet spreekt voor de tribune en dat oratorische exclamaties als deze laatste, ons geen stap verder brengen. Wil hij de door mij gebruikte exegese aanvallen, dan moet hij zich wenden tot de exegeten, aan wier commentaren ik mijn gronden ontleende, in casu, van de nog levenden, Prof. Grosheide en Prof. Greijdanus.

E) Neen, inderdaad niet. Ik kan een Anthropologie eischen, die gebaseerd is op de gegevens der Christologie. Dat wil natuurlijk zeggen: op de Anthropologische gegevens ons door de **Christologie** verstrekt. Maar daarnaast moet en mag ik volhouden, dat ik toch niet wil zeggen, dat wij onze zielkunde of onze Anthropologie opbouwen van uit **Christus.**

Dat Ds Steen dit verschil niet ziet, vind ik vreemd.

Ik houd mij overtuigd, dat hij bij eenig nadenken ook zelf deze twee uitspraken niet als contrasten zal beleven.

F) Ook ik wil gaarne met een woord van erkentelijkheid eindigen. Wel kan ik dan niet inzien, dat Ds Steen mij heeft begrepen, toch heeft ook zijn schrijven het voordeel gehad, dat ik mij opnieuw ernstig op de onderhavige problemen heb mogen bezinnen. Zie verder sub G.

G) Voor deze erkenning ben ik Ds Steen zeer dankbaar. Ds Steen erkent dus een discongruïteit tusschen uitspraken in deze twee loci in de dogmatiek. Ik zou hem nu willen vragen: is nu niet zijn fout geweest, ook in deze bestrijding weer, dat hij voortdurend deze discongruïteit negeerde en beurtelings dan weer eens van uit de eene locus en dan weer vanuit de andere locus mij aanviel? Hij heeft schier alle gegevens hem door de beide loci verstrekt gebruikt, maar als er „veelszins onderscheid is in de uitspraken dezer loci", dan moet daaruit volgen, dat Ds Steen bij zijn bestrijding van mij niet is uitgegaan van een basis, die een eenheid is. Ds Steen heeft in al die artikelen gedaan alsof de tegenwoordige dogmatiek ten dezen een gesloten systeem was. Vanuit dit onaantastbare fort heeft hij mij bestookt. Nu, aan het eind, erkent hij ineens, dat hij toch niet een eenheid van beschouwing vindt in de dogmatiek. Dus hij heeft mij bestreden vanuit met elkaar niet overeenstemmende standpunten. Is het wonder, dat deze bestrijding mij doet zeggen: zeg mij dan *eerst eens hoe gij zelf over de dingen denkt*, opdat ik wete welke punten uit de Anthropologie en de Christologie door U niet erkend worden als uitgangspunt voor de bestrijding. Uit de discongruïteit in het door Ds Steen in deze repliek aanvaarde standpunt is verklaarbaar het feit, dat hij mij, waar hij mij vanuit met elkaar strijdige beschouwingswijzen aanviel, telkens meende te betrappen op tegenspraak met mijzelf.

H) Wij danken Ds Steen nogmaals voor zijn aanval en zijn repliek. Ik ben dankbaar voor de belangstelling, die ook Ds Steen aan mijn opvatting heeft willen geven. Ik moet echter de bestrijdingswijze van Ds Steen afwijzen. Onder het vorige punt merkte ik reeds dingen op, die mij doen zeggen: zou het niet vanzelfsprekend zijn, dat Ds Steen met verdere repliek wacht tot hij zelf zoo ver is, dat er voor zijn eigen beschouwing niet meer is „veelszins onderscheid in de uitspraken, die wij vinden over zielkundige problemen in de locus over Christus en in die over *den mensch*".

Zoolang Ds Steen eenerzijds deze erkenning doet, waarvoor ik hem dankbaar ben, maar anderzijds bij de bestrijding van mijn opvatting van al die onderscheiden uitspraken dankbaar gebruik maakt, acht ik mij dan ook van antwoord op zijn discussie verder ontslagen.

Ik wil hier dan ook wel reeds uitspreken, dat ik op het boek van Ds Steen, wat hij eenige malen aankondigde, niet zal antwoorden, indien er in genoemde opzichten geen nieuwe gezichtspunten worden geopend.

Ten slotte wil ik Ds Steen hartelijk danken voor het goede, dat hij met zijn artikelen heeft beoogd en voor den arbeid, dien hij er aan heeft ten koste gelegd.

En hiermede nemen wij afscheid van Ds Steen en van de lezers van dit blad.

J. W.



[Vragen voor deze rubriek te zenden aan Ds D. van Dijk, Akkerstraat 36, Groningen.]

Ds Fernhout, die eenigen tijd deze rubriek „Geestelijke Adviezen" heeft verzorgd, heeft gemeend, om der wille van zijn leeftijd en het *minderen* zijner krachten, zich van dezen arbeid terug te moeten trekken.

Op verzoek van den Hoofdredacteur heb ik op mij genomen te trachten deze taak over te nemen.

Een gemakkelijk werk is dit niet.

Alleen reeds het gaan staan in de plaats van een man als Ds Fernhout, is iets, dat iemand, die

---

worden veronachtzaamd. Christus is Paaschlam, maar meer dan dit. Hij is Vervulling van het Paaschlam.

Rijst nu de vraag, of de Dooper, vervuld met denzelfden Heiligen Geest, die den evangelist onfeilbaar heeft geleid, wel zeker aan dat Paaschlam heeft gedacht, dan mag ze inderdaad bevestigend antwoord vinden. Typeerend immers is, dat het Grieksche Evangelie van Johannes (1:29, 36) in de weergave van zijn woorden dat Arameesche woord met twee beteekenissen vertaalt door: Lam, en niet door knecht of knaap.

* * *

Deze vertaling, zoo mag wel worden gezegd, neemt de Heilige Geest, die den apostel indachtig maakte, „uit Christus". Want Jezus Christus heeft Zijn verlossingswerk gezien en uitgericht met het oog op den God des Verbonds, die het eerste Paaschfeest had gesticht, en de slachting der eerste Paaschlammeren had verordineerd. Het is daarom, dat Hij met Zijn broeders eerst niet wil ongaan naar het Loofhuttenfeest. „Gaat gij heden op tot dit feest; ik ga nog niet op tot dit feest; want mijn tijd is nog niet vervuld." (Joh. 7:8). Christus kiest daar dat ander feest zeer beslist als de tijd der beslissing; de tijd der vervulling; Zijn tijd als Christus, Middelaar.

Duidelijker nog is Christus in Zijn wil, als het Paaschlam Zijn leven af te leggen, wanneer Hij deze dingen met Zijn discipelen behandelt. Lees maar Matth. 26:1—5.

Als inleiding op het lijdensevangelie van Mattheüs wordt het figuur van het Sanhedrin geteekend tegenover Christus. Het Sanhedrin vergadert en besluit tot den dood van Jezus. Want de Hoogepriester Kajafas had zóó de kwestie voor hen opgelost: „Het is beter dat één sterft voor het volk, dan dat het heele volk verloren ga". Dat was het priesterwoord; het woord, dat opkwam voor het volk. Maar ach, hoe beeft de hand, die het offermes nu houdt. Niet op het feest! Om der wille van de schare. De priester komt op voor het volk, en hij durft niet om het volk! — Christus staat daartegenover. Hij kiest juist het Paaschfeest. „Gij weet, dat na twee dagen het Pascha is, en de Zoon des Menschen zal overgeleverd worden, om gekruisigd te worden."

En ook datzelfde evangelie van Johannes, dat van den Dooper ons verhaalt en van Zijn aanwijzing van Christus als het Lam Gods, brengt Jezus' sterven in verband met het Pascha der Joden. Het was de voorbereiding van het pascha en omtrent de zesde ure, dat Pilatus tot de Joden zeide: „Ziet, uw koning". (Joh. 19:14). [4])

Zoodat ook Paulus het uit Christus neemt, wanneer hij zegt: „ons Pascha is voor ons geslacht." (I Kor. 5:7).

Tegen het vallen van den Goeden Vrijdagavond, terzelfder ure dat de Israëlietische huisvaders in den tempel door de priesters ieder zijn paaschlammetje slachten lieten, is Jezus Christus, het Lam Gods gestorven, alzoo vervullende de wet van Paschen, de wet der verlossing uit het diensthuis.

* * *

Toen brak dan waarlijk aan de nieuwe tijd. Toen is dan het volk van God verlost niet door vergankelijke dingen, zilver of goud, uit den ijdelen wandel, die hen van de vaderen is overgeleverd, maar door het dierbaar bloed van Christus, als van een onbestraffelijk en onbevlekt lam; dewelke wel voorgekend is vóór de grondlegging der wereld, maar geopenbaard is in deze laatste tijden (I Petrus 1:18—20).

Wat Johannes de Dooper heeft geprofeteerd en niet gezien, dat is toen vertoond en is nog heden zoo. De Dooper heeft het Koninkrijk gepredikt en ook het Lam van God. Toch kon hij ze niet altijd rijmen, die twee (Matth. 11). Hij wist zoo goed van 't Koninkrijk van God, maar zat tenslotte in den kerker van een koning der aarde. Triumfeerden toen de vier dieren van Daniël 7? Bleek niet hun roofdierenaard in Herodes? Het Koninkrijk en het Lam, het zijn toch wel contrasten. En tot conflicten komt het daarom bij ieder, die hen verneemt, en zijn Bijbel vergeet.

In de oud-testamentische openbaring sprak het bloed van het Lam reeds van 't voorbijgaan van den engel des verderfs en van Farao's ondergang. Toen reeds bleek Christus, hoewel geopenbaard onder het teeken van een lam, sterker dan wat ons wordt vertoond onder de figuren van een leeuw, een beer, een panter. Maar de nieuw-testamentische openbaring bevestigt ons, dat het Lam van God de maent van 't Koninkrijk der genade openbaart. Na Exodus 12 komt Jes. 53; en het wordt vervuld.

De lijn loopt van Ex. 12 over Jes. 53 en des Doopers woord en Christus' keuze van den dag en het uur van Zijn sterven naar Openb. 5: „Ik zag, en ziet, in het midden van den troon, en van de vier dieren, en in het midden van de ouderlingen, een Lam, staande als geslacht".

„Ween niet!"

Wanswerd. R. SCHIPPERS.

---

1) Voor de verbinding van Ex. 12 en Jes. 53 zie J. Ridderbos, De Profeet Jesaja, II[2], Kampen, 1934, blz. 142; S. Greijdanus, De brieven van de Apostelen Petrus en Johannes, en de brief van Judas, Amsterdam, 1929, blz. 73, en dezelfde: De Openbaring des Heeren aan Johannes, Amsterdam, 1925, blz. 136.

2) Zie J. Jeremias, in Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament, herausgegeben von Gerhard Kittel, I, Stuttgart, 1933, blz. 343.

3) Over hairein zie S. Greijdanus, De brieven van de Apostelen enz., blz. 466: „het wegdoen harer schuld door het dragen harer straf".

4) Over de vraag, of ook Joh. 19:36: „deze dingen zijn geschied, opdat de Schrift vervuld worde: geen been van Hem zal gebroken worden", niet een heenwijzing is naar Christus sterven als Lam Gods, is verschil van meening mogelijk. Een andere exegese geeft K. Schilder, Christus bij den uitgang van Zijn lijden, Kampen 1930, blz. 526, aanm. 1.